

Vážení uživatelé JIB,

dostává se vám do rukou zvláštní číslo informačního zpravodaje, které je věnováno výhradně vylepšené funkcionalitě služby stahování bibliografických záznamů. Je tak určeno především manažerům knihoven, katalogizátorům a akvizitérům a systémovým knihovníkům. S vlastní funkcí stahování záznamů bezprostředně souvisí aktivita, která vyústila ve vyhlášení Profilu Z39.50 JIB, který je nezbytný pro přesné paralelní vyhledávání. O stahování záznamů pojednává první část zpravodaje, za ní následují informace o Profilu Z39.50 JIB. O těchto věcech budeme také hovořit na konferenci Inforum dne 25.5.2004, kde bude vhodná příležitost ukázat vše naživo a odpovědět na vaše případné otázky. Věříme, že tuto vylepšenou službu oceníte a že vám bude při práci přínosem.

Martin Ledínský a Jan Pokorný

Výzva knihovnám

Rádi bychom touto cestou oslovili provozovatele Z39.50 serverů (kterými jsou většinou samy knihovny) a požádali je, aby se s Profilem Z39.50 JIB seznámili a své lokální Z39.50 profily sjednotili s touto novou platnou definicí. V případě jakýchkoli technických nejasností a problémů nám napište a my se vám budeme snažit pomoci.

Rozšíření funkce stahování bibliografických záznamů z českých a zahraničních zdrojů

Těší nás, že počet knihoven, které stahují bibliografické záznamy z českých i zahraničních informačních zdrojů prostřednictvím JIB, postupně roste a že se tato činnost stala nedílnou součástí jejich každodenní katalogizační praxe. Tyto knihovny jistě uvítají obohacení stahování záznamů o možnost volby formátu stahovaných záznamů (UNIMARC nebo MARC 21). Až dosud bylo možné záznam stáhnout pouze v tom formátu, v němž byl pořízen. Od března 2004 je spuštěna nová verze modulu, která umožňuje stáhnout záznam volitelně ve formátu UNIMARC nebo MARC 21 bez ohledu na formát původního zdroje. To bude velmi důležité při postupném přechodu českých knihoven z formátu UNIMARC na MARC 21. Zároveň se českým knihovnám otevrou zdarma nejvýznamnější zahraniční zdroje záznamů, kterými jsou například Library of Congress, National Library of Canada a řada dalších. Díky robustnímu konvertoru vyvinutém v Ústavu výpočetní techniky Univerzity Karlovy v Praze pro potřeby Národní knihovny ČR a Souborného katalogu ČR je možná obousměrná konverze, záznamy je možné v reálném čase konvertovat jak z UNIMARC do MARC 21, tak opačně.

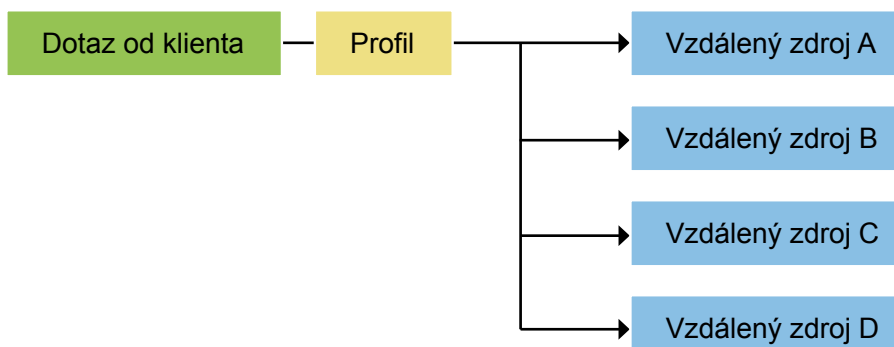
Záznamy se stahují přímo do knihovního systému, nezávisle na webovém rozhraní JIB. Podmínkou je, aby knihovní systém disponoval Z39.50 klientem. Stahování záznamů ocení zvláště akvizitéri a katalogizátoři, kterým výrazně usnadní práci. Tato funkce je k dispozici bezplatně pro všechny české knihovny.

Bohdana Stoklasová

Stahování záznamů ze zdrojů JIB pomocí Z39.50

Účelem této funkce je umožnit českým knihovnám stahovat z prostředí svých knihovních systémů bibliografické záznamy od ostatních knihoven. Při akvizici a především katalogizaci tak nemusí zbytečně znovu vytvářet záznamy, které jsou již v ostatních knihovnách vytvořeny. Cílem je tedy šetřit limitované finanční i lidské zdroje českých knihoven.

Vyhledávání využívá profily, které představují sekvenční seznamy zdrojů (mohou obsahovat jakékoli prohledatelné zdroje konfigurované v JIB připojené prostřednictvím Z39.50). Profily jsou definovány podle potřeb jednotlivých uživatelů. Dotaz je pak postupně rozeslán jednotlivým zdrojům v seznamu v daném pořadí. Pokud jsou nalezeny záznamy již v prvním zdroji, vyhledávání dále nepokračuje. V opačném případě vyhledávání pokračuje dál. Pořadí zdrojů

by mělo být dáno jejich důležitostí. Pro každou knihovnu můžeme vytvořit více profilů, aby např. odrážely specifické potřeby jednotlivých oddělení.

Čas, po který se záznamy vyhledávají, je dán hlavně rychlostí vzdálené databáze a také počtem záznamů, které se na dotaz vrátí. Pokud stahujeme záznamy například z Library of Congress, musíme brát na vědomí, že tato databáze je po celý den značně zatížená (jde o velmi oblíbenou a celosvětově využívanou databázi) a to zvláště v době od 14 do 18 hodin (díky časovému posunu). Pokud chceme, aby se na náš dotaz vrátily záznamy co nejrychleji, musíme zadávat přesné dotazy - např. kombinace polí autor, název, případně zadání ISBN (u Library of Congress je třeba zadávat ISBN bez pomlček). To je zvláště důležité při stahování záznamů s konverzí. Pokud zadáme obecný dotaz, bude delší dobu trvat, než se záznamy ze vzdálené databáze stáhnou, a ještě delší dobu, než se zkonvertují.

Konverze stažených záznamů

Bibliografické záznamy, o které mohou mít české knihovny zájem, se vyskytují ve vzdálených bibliografických zdrojích v různých formátech (např. UNIMARC, MARC 21) a v různých znakových sadách (UTF-8, CP 1250, CP 852, ISO 8859-2). Bez konverzí formátů a znakových sad by knihovny byly ochuzeny o řadu zdrojů, protože by je nemohly využít. Z toho důvodu byl modul stahování záznamů doplněn o další funkci zajišťující tyto konverze v reálném čase. V českém prostředí, kde v současné době dochází k postupnému přechodu od UNIMARC k MARC 21, je důležitá zejména oboustranná konverze mezi těmito formáty. Konverzi zajišťuje speciální konvertor vyvinutý společně v Ústavu výpočetní techniky Univerzity Karlovy v Praze a Národní knihovně ČR. Již dnes jsou k dispozici konverzní tabulky pro převod bibliografických záznamů z UNIMARC do MARC 21 a naopak. V budoucnu bude umožněna také konverze autoritních záznamů.

Je nutné si uvědomit, že ne všechny bibliografické zdroje nabízejí záznamy stejné kvality. Mnoho záznamů se odchyluje od standardu UNIMARC, což se samozřejmě projeví při práci konvertoru. Zvláště důležité je proto pečlivě zvážit, jaké zdroje začlenit do svého profilu pro stahování. Knihovny by měly volit takové zdroje, které nejlépe odpovídají jejich kvalitě záznamů a se kterými mají dobré zkušenosti. Nabídka zdrojů je široká a budeme se snažit, aby se nadále rozšiřovala.

Co pro využití potřebujete

Základním předpokladem využití funkce stahování záznamů je klient Z39.50 (nemusí mít funkci Update), nejlépe integrovaný do knihovního systému, ve kterém katalogizujete. Pomocí formuláře na <http://jib-info.cuni.cz/prebirani/> vyplníte žádost o vytvoření profilu na stahování záznamů. V žádosti uvedete, o jaké zdroje máte zájem a v jakém pořadí je chcete procházet. Na základě žádosti pro vás profily vytvoříme a zašleme vám informace o připojení.

Profil Z39.50 JIB

Důležitost dodržování standardů je velká a standardy jsou nutné a užitečné - s tím samozřejmě všichni nadšeně souhlasíme. Podobně tomu bylo a je i u standardu Z39.50. Téměř všechny systémy používané v ČR deklarovaly - i proto, že to bylo požadováno již

v projektech programu RISK, že tento standard respektují. Složitost standardu a různá východiska i možnosti dodavatelů knihovnických systémů působily nejednotností, k jejímuž odstranění byla z iniciativy Státní technické knihovny založena Implementační skupina Z39.50 neboli ZIG. Jsem rád, že to byla iniciativa týmu JIB, která pak vedla ke všeobecně přijatelné redukované verzi profilu Bath, k prvnímu profilu, akceptovanému všemi dodavateli knihovnických systémů v ČR. Existovaly dva důvody proto, aby JIB akcelerovala proces standardizace. Tyto důvody jsou vyhledávání a zvláště pak stahování záznamů.

Funkce stahování záznamů, tak jak je implementována v JIB, používá pro komunikaci protokol Z39.50. I na tak malém území, jakým je Česká republika, se však používá značné množství knihovnických systémů, ve kterých je protokol Z39.50 implementován na různých úrovních. Navíc existuje množství modifikací konkrétních nastavení v rámci jednotlivých knihoven. Rozdílné nastavení atributů Z39.50 vede k rozdílné interpretaci dotazu a tím i různým výsledkům vyhledávání. Nezbytnou podmínkou kvalitního vyhledávání pro stahování záznamů i pro vyhledávání v nativním prostředí JIB je sjednocování vlastností vyhledávání již na úrovni zdrojů. Z toho důvodu jsme iniciovali snahy o prosazení celonárodního profilu pro nastavení atributů Z39.50 serverů a doporučení k indexování jednotlivých polí.

Pavel Krbec

Zasedání ZIG a vyhlášení profilu

S cílem sjednotit různorodost implementací protokolu Z39.50 založila již 24.9.1999 Státní technická knihovna Implementační skupinu Z39.50 (ZIG). Pro konferenci ZIG v říjnu 2002 pak v rámci projektu Portál STM (LI 01018) připravila Státní technická knihovna překlad profilu Bath a předložila k diskusi návrh českého národního profilu založeného na mezinárodně respektovaném profilu Bath. Všichni čeští dodavatelé knihovnických systémů se shodli na nutnosti přijetí jednotného profilu.

Dne 18.2.2004 proběhlo ve Státní technické knihovně v Praze za přítomnosti zástupců všech významných českých dodavatelů knihovnických systémů další setkání ZIG, která projednala a schválila národní profil Z39.50 JIB jako minimální profil pro vyhledávání a stahování záznamů (viz <http://www.stk.cz/ZIG/040218.html>). Implementace tohoto profilu je předpokladem zlepšení možnosti a přesnosti vyhledávání, což je důležité zejména při stahování konkrétních záznamů a při paralelním vyhledávání z více různorodých zdrojů. Plné znění profilu je vystaveno na adrese <http://www.stk.cz/ZIG/ProfilJIB.rtf>.

Martin Svoboda, Pavel Krbec, Jan Pokorný a Bohdan Smilaeur